

BOUWHISTORISCHE VERKENNING

Adres: Oude Boteringestraat 53

Status: Beeldbepalend

Periode: veldwerk 5-11-2004

Onderzocht door: T. Tel, F. van der Waard (veldwerk); H. Wierts (archiefontoerzoek).

Auteur: F. van der Waard

Datum: 14 oktober 2004 Groningen, aanvulling: 7 februari 2007

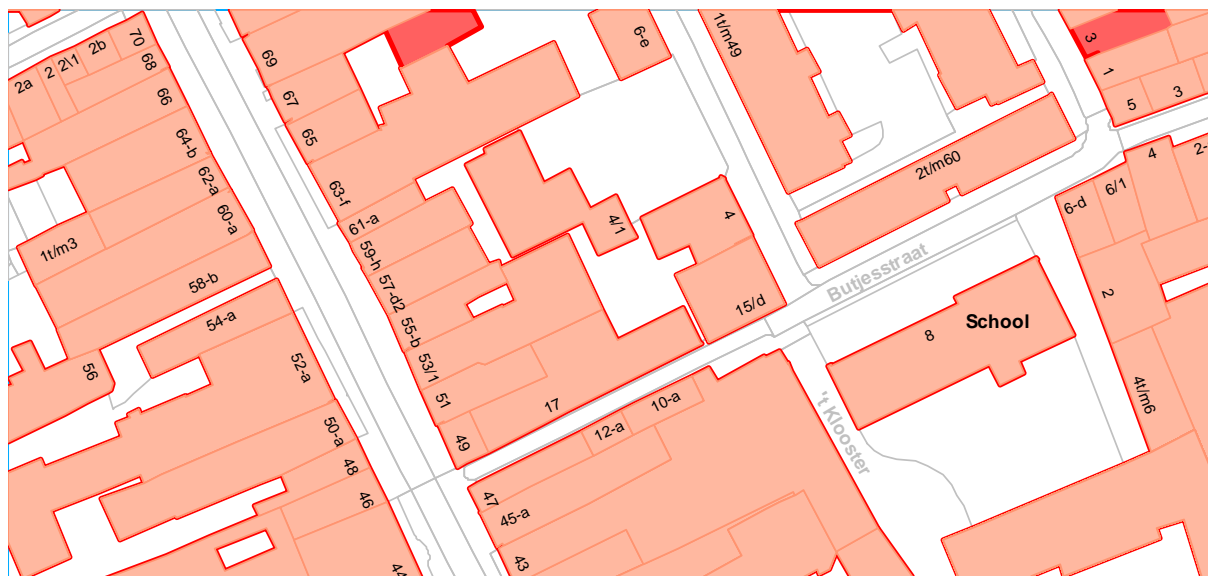
Inleiding

Deze bouwhistorische verkenning is uitgevoerd in het kader van het project Bouwhistorische inventarisatie en verkenning van de binnenstad van Groningen. Dit is het eerste project in het kader van de cultuurhistorische inventarisatie van het hele grondgebied van de gemeente Groningen die tot doel heeft de cultuurhistorische kwaliteiten in beeld te brengen.

De bouwhistorische verkenning bevat een korte schets van de bouwgeschiedenis van het pand, een beschrijving van het interieur en het exterieur en een waardestelling. Het onderzoek richt zich in hoofdzaak op het gebouw zelf, waarbij in beperkte mate gebruik is gemaakt van schriftelijke bronnen en oud kaartmateriaal. De bouwgeschiedenis wordt daarom in hoofdlijnen weergegeven. Ook is het mogelijk dat achter voorzetwanden en verlaagde plafonds oudere constructies en interieur-afwerkingen verborgen zitten.

Voor het onderzoek van de bouwgeschiedenis is gebruik gemaakt van het bouwdoos van de dienst Ruimtelijke Ordening en Economische Zaken van de Gemeente Groningen.

SITUERING EN STRUCTUUR

Het huis staat aan de oostzijde van de Oude Boteringstraat op een 41 meter diep perceel waarbij het perceel zich ook uitstrekt achter de linker noordelijke buurman.

Het huis bestaat uit een voorhuis van (9,5 x 6 m), een overbouwde binnenplaats met een gang aan de rechterkant en een 17 meter lang L-vormig achterhuis dat zich ook uitstrekt achter de linker (noordelijke) buurman nr. 55.

Het voorhuis heeft twee bouwlagen met vooraan een zolder met borstwering en steile kap met voorschild en daarachter op de tweede bouwlaag een volledige derde bouwlaag met zadeldak met achterschild. Aan de rechter zijde heeft het voorhuis een drup, aan de linkerszijde is onduidelijk of er wel of geen drup is.

Het voorste gedeelte van het achterhuis heeft een kelder en daarboven een bouwlaag met plat dak. De rest van het achterhuis heeft deels twee bouwlagen met een plat dak en is niet onderkelderd.

BOUWGESCHIEDENIS

Het vrij ondiepe voorhuis (9,5 x 6 m) heeft, gezien de aanwezigheid van de rest van een eiken kapconstructie, een 16de-eeuwse of mogelijk nog oudere kern. Hiervoor pleit ook de behoorlijk hoge begane grond. In vergelijking met andere huizen uit deze tijd aan dezelfde straat is het voorhuis tamelijk ondiep. Het is niet onmogelijk dat de huidige binnenplaats is ontstaan door inkorting van het voorhuis; dit is gebeurd is niet bekend, maar dit moet in ieder geval voor ca. 1830 zijn gebeurd aangezien de binnenplaats staat aangegeven op de kadasterkaart uit dat jaar. De inbraak van de binnenplaats zal gelijktijdig zijn met het bouwen van de achtergevel van het voorhuis. Mogelijk gebeurde dat ergens in de 18de eeuw. Een aanwijzing hiervoor zijn de vensters op de eerste verdieping in deze gevel die kozijnen hebben met een kwart ronde profilering hetgeen in de 18de eeuw meer voorkomt.

Wanneer we ervan uitgaan dat de ruimte van de binnenplaats inderdaad aanvankelijk tot het volume van het voorhuis heeft gehoord, dan was dit 13 meter lang. Dit is een maat die beter past bij een dergelijk laat-middeleeuws huis. Op deze manier komt een beeld naar voren van een middeleeuws huis met voorhuis met hoge begane grond, lage verdieping en zolder met borstwering en vloering met een

¹ Het komt meer voor dat binnenplaatsen later ingebroken werden, bijvoorbeeld vermoedelijk ook bij Brugstraat 11.

grondslag van ca. 13 x 6 meter. Vermoedelijk had (of heeft) de zolder een bakstenen vloer op ribben, een constructiewijze die in de 15de en 16de eeuw op meer plaatsen in Groningen is aangetroffen.

Analyses van de huidige structuren, het kadastrale minuutplan van 1830 en opmetingen van de bestaande toestand in 1928 leidt tot het volgende beeld van de ontwikkeling van het gebouw. Achter het voorhuis van 13 meter lang werd een onderkelderde achterkamer (ca. 5 meter lang) gebouwd. De kelder was overdekt door een tongewelf. Deze achterkamer was smaller dan het voorhuis en had een klein binnenplaatsje aan de zuidzijde (rechterkant). De achterkamer had dan ook vensters aan deze kant. In de kelder zijn de bouwsporen van vensters aan deze zijde nog aanwezig. Achter deze achterkamer werd een eenlaags niet onderkelderd achterhuis (11,5 meter lang) met steile kap gebouwd dat even breed was als het voorhuis. De datering van de achterkamer en het achterhuis is niet geheel duidelijk, maar ze zouden uit de 16de of vroege 17de eeuw kunnen dateren. Vele laat-middeleeuwse huizen hadden een vergelijkbare opbouw van hoofdhuis, onderkelderde achterkamer en niet onderkelderd eenlaags achterhuis, zodat deze reconstructie aannemelijk kan gemaakt worden.

Ook de vogelvluchtkaart van E. Haubois uit ca. 1643 geeft aanwijzingen voor het bestaan van achterhuizen. Het voorhuis is op de kaart dieper dan tegenwoordig en kennelijk nog niet ingekort. Gelijk hierachter staat een fors achterhuis waarin de twee afzonderlijke bouwdelen niet zijn te herkennen, vermoedelijk vanwege de schematische weergave. Achteraan op het perceel in het verlengde van het voor- en achterhuis is nog een huis getekend dat niet bij Oude Boteringstraat 53 hoort. Momenteel is dit onderdeel van Oude Boteringstraat 57.

Oude Boteringstraat 53 is het derde huis vanaf de straathoek rechts.

De kadasterkaart uit ca. 1830 met daarin aangegeven de actuele huisnummering.

Op de kadasterkaart uit ca. 1830 is de binnenplaats naast de achterkamer bebouwd door de gang die naast de achterkamer is doorgetrokken. Zoals al vermeld was vóór de achterkamer een binnenplaats ingebroken. Het bebouwen van de ene binnenplaats en het inbreken van de andere binnenplaats stonden wellicht in verband met elkaar en kunnen goed gelijktijdig gebeurd zijn.

Op deze kaart is achter het noordelijke buurpand Oude Boteringstraat 55 een achterhuis aangegeven dat toen onderdeel was van het complex van Oude Boteringstraat 53. Dit achterhuis lag naast het achterhuis van nr. 53 en was even lang. Deze eigenaardige bezitsverhouding is tot heden bewaard gebleven.

Aan het eind van de 19de eeuw vond een grote verbouwing plaats, waarbij het achterste deel van het voorhuis van een extra verdieping werd voorzien en een nieuwe rondhouten kap kreeg.

De trap van de begane grond naar de eerste verdieping bij de binnenplaats en de trap naar de tweede verdieping zijn toen aangelegd. De plaats van de trap is opmerkelijk. Deze begint in de gang achter het voorhuis en komt boven het platte dak van de gang uit en heeft daarom een eigen schuin aflopend dak. Via een opening in de achtergevel komt de trap op de eerste verdieping uit. Ook enkele andere interieuronderdelen zoals twee schouwen en enkele deuren dateren uit deze periode.

In 1928 had weer een grote verbouwing plaats. Op de begane grond werd een winkel ingericht waarbij de bestaande kamer-en-suite verdween. De begane grond kreeg een winkelpui met afgeronde etalages. De achtergevel werd uitgebroken en de binnenplaats dichtgezet. Op een groot gedeelte van de achterhuizen werd ondermeer een verdieping met een plat dak aangelegd ten behoeve van een ~~Een~~ groot nieuw achterhuis tot stand met daarin opgenomen enkele oudere onderdelen waaronder een overwelfde kelder. Op de tekeningen van de bestaande toestand in 1928 bestaat het achterhuis uit twee eenlaagse delen met steil zadeldak. Het bouwdeel achter Oude Boteringstraat 55 stond naast het achterhuis van 53, telde eveneens één bouwlaag met steil zadeldak en was ook 11,5 meter diep met een gemeenschappelijke tussenmuur.

BESCHRIJVING

VOORHUIS

gevels

De voorgevel is een gepleisterde tweelaagse lijstgevel met een mezzanino van drie traveeën breed.

De begane grond bevat een winkelpui uit 1928 met een diep portiek met afgeronde hoeken in het midden en aan weerszijden etalages. De centrale winkel deur is nog oorspronkelijk. Boven de etalages bevindt zich (vermoedelijk) een zone met bovenlichten die thans met platen bekleed is. Daarboven is een vlak gepleisterde zone waar vroeger een tekstbalk heeft gezeten, dat is afgesloten door een eenvoudig lijstje.

Voor het overige is de gevel van een blokpleister voorzien.

De verdieping bezit drie H-vormige schuifvensters met vermoedelijk 19de-eeuwse kozijnen en vernieuwd raamhout. Ter hoogte van de bovendorpels van de verdiepingsvensters zijn in de middelste muurdammen twee ankers deels zichtbaar die gedeeltelijk onder de pleister zitten en in beide muurpenanten zitten ook twee ankers die echter iets hoger zitten.

De mezzanino heeft drie lage mezzaninovensters met tweedelige ramen met vernieuwd raamhout. Het middelste venster heeft een stolpraam.

De gevel wordt afgesloten door een kroonlijst. Het voorschild is bedekt met 20ste-eeuwse grijze golfpannen.

De achtergevel van het voorhuis.

De achtergevel is een drielaagse recht gesloten gevel, waarbij de begane grond er is uit gebroken. De gevel is voorzien van een grijze pleistering.

De eerste verdieping heeft aan de rechterzijde twee zesruitschuifvensters met zware geprofileerde kozijnen en aan de linkerkant een kleiner venster met vernieuwd raamhout. Daartussen bevindt zich een smalle aanbouw met een schuin dak, waarin de trap is gesitueerd.

De tweede verdieping bevat twee T-vormige schuifvensters met dunne kozijnen en dateert uit de 19de eeuw.

Boven de eerste verdieping bevinden zich aan weerszijden van de gevel een vrij klein, mogelijk 19de-eeuws anker waarmee de gevel aan de balklaag zal zijn verankerd. Boven de tweede verdieping zijn drie kleine ankers te zien.

plattegrond per bouwlaag

De zeer hoge begane grond is in gebruik als café en heeft verlaagde plafonds en voorzetwanden. In het midden bevindt zich vooraan een portiek belegd met witte en zwarte tegeltjes. Het portiek is L-vormig en buigt achter de rechter etalage naar rechts om toegang te bieden tot een deur naar de gang die toegang geeft tot het achterhuis en de bovenwoning. De begane grond met caféruimte strekt zich uit tot voor in het vroegere achterhuis.

Aan de rechterzijde bevindt zich een lange gang die is belegd met grote witte marmeren vloerplaten. Ter hoogte van de vroegere binnenplaats bevindt zich een laat-19de-eeuwse trap die met een kwartdraai naar de verdieping van het voorhuis leidt. De trap heeft een versierd houten klauwstuk en gietijzeren spijlen.

De verdieping heeft een voorkamer die de gehele breedte van het pand in beslag neemt. Daarachter bevinden zich aan de rechterzijde trappen, een overloop en een WC en links een achterkamer.

De voorkamer is voorzien van een balkenplafond waarbij tussen de balken gipskarton is aangebracht. Er zijn vier balkvakken. De balken zijn 20 cm breed, de hoogte kon niet vastgesteld worden. Een doorsnede van 20 x 20 cm lijkt aannemelijk. De balken liggen een kleine meter hart op hart en hangen iets door. Gezien de niet al te grote overspanning van ca. 5,4 meter binnenwerks en de geringe vakdiepte is het denkbaar dat dit doorbuigen veroorzaakt is door de aanwezigheid van een bakstenen vloer op deze balken.

De kamer heeft aan de rechtermuur een brede houten schouw met eenvoudige consoles die mogelijk uit het einde van de 19de eeuw dateert.

Voor de rechtermuur zit behang op jute en voor de linker muur moderne beplating. Tegen de achterwand (oostwand) is een kast met een dubbele deur die gelig gehout is met rode biezen.

De toegangsdeur naar de voorkamer hangt aan knieren en de deurkozijnen zijn voorzien van een geprofileerde omlijsting.

De achterkamer is toegankelijk via een tweepaneelsdeur met knieren en heeft eveneens geprofileerde deurkozijnomlijsting. De ruimte heeft eenvoudige 19de-eeuwse vensteromtimmering en een verlaagd plafond van gipskarton dat geen balklaag zichtbaar laat. De vloer van de achterkamer ligt iets hoger dan de rest van de verdieping.

De WC heeft een tweepaneelsdeur met vlinderscharnieren en stamt uit 1924.

De trap van de begane grond naar de verdieping gaat door de achtergevel heen die hier 32 cm dik is en komt uit op de overloop naast de WC. De trapopening in de achtergevel is van een rondboog voorzien.

De trap van de eerste naar de tweede verdieping is ook een laat-19de-eeuwse trap.

De tweede verdieping heeft vooraan een zolderkamer met borstwering. Het achterste gedeelte van het voorhuis vormt een volledige verdieping. Tussen beide bevindt zich een eind-19de-eeuwse halfsteensmuur.

Daarachter is aan de rechterzijde een overloop en trap. De rest van het achterste gedeelte wordt voornamelijk in beslag genomen door de achterkamer.

De voorkamer heeft een afgetimmerde kap. Hiervan kan één kromstijldekbalkgebint gezien worden waarvan de korbelen zijn verdwenen.

De voorkamer is toegankelijk via een met plaatmateriaal betimmerde deur met een aan beide zijden geprofileerde deuromlijsting. Overigens ligt de vloer van de voorkamer een trede lager dan de rest. Boven de voorkamer is een kleine vliering die op de dekbalk van het gebint is aangelegd.

De achterkamer heeft aan de linkerzijde een eenvoudige houten schouw uit het einde van de 19de of de vroege 20ste eeuw. De kamer heeft eenvoudige, eind-19de-eeuwse vensterbanken en een modern plafond van gipskarton. De kamer is toegankelijk via een tweepaneelsdeur met knierscharnieren en bezit aan beide zijden een geprofileerde deuromlijsting. De kamer heeft een tweepaneels kastdeur.

kapconstructie

Het pand heeft alleen in het voorste gedeelte van het voorhuis een zolder met borstwering van ca. 60 cm met een steile kap. Dit gedeelte heeft een oude kapconstructie van eiken kromstijldekbalkgebinten die een eiken sporenkap ondersteunen. Het voorste gebint hiervan is min of meer bewaard gebleven.

Wel zijn de korbelen weggehaald en is het gebint deels afgetimmerd.

De sporenparen hebben steeds een haanhout waarbij de verbinding met de spoor wordt gevormd door een zwaluwstaartvormige liplas die is vastgezet met een toognagel en twee spijkers.

De gebintenkap kan 16de-eeuws zijn.

Het achterste gedeelte van het voorhuis is voorzien van een kap zonder borstwering met 19de-eeuwse rondhouten A-vormige sporenparen. Onder de hanebalken zijn aan beide zijden rondhouten gordingen tegen de sporen aangebracht. In de nok bevindt zich een vernieuwde nokruiter. Van het noordelijk dakvlak zijn de sporen recent vernieuwd. Ook is de kap van recente versterkingen voorzien.

Deze zolder is voorzien van grenen vloerdelen van 19-23,5 cm breed.

HET ACHTERHUIS

Het voorste gedeelte van het achterhuis heeft een kelder met een gedrukt tongewelf waarbij het tongewelf in de hoofdrichting van het perceel ligt. Deze kelder strekt zich niet uit tot onder de gang die er rechts (zuidzijde) langs loopt. De kelder heeft aan de zuidzijde vier steekappen die duiden op de vroegere aanwezigheid van vensters aan deze zijde.

De kelder is toegankelijk via een gemetselde trap in de kopse oostkant. De kelder heeft een vloer van plavuizen (ca. 21,5 x 21,5 cm). De plavuizen zijn zo afgesleten dat de meesten geen glazuur meer hebben; bij sommigen zijn nog sporen van groene glazuur zichtbaar. Bij een gat in de vloer kon geconstateerd worden dat er nog enige oudere vloeren van bakstenen op hun plat onder de huidige vloer liggen. Deze kelder zou uit de 16de of vroege 17de eeuw kunnen dateren.

De kelder onder het eerste achterhuis.

Naast deze kelder loopt de gang met marmeren vloerplaten door. Tussen de gang en de onderkelderde ruimte links ervan zit hoogstwaarschijnlijk een dragende muur die de zijmuur van de oorspronkelijke achterkamer moet zijn geweest. Door latere verbouwingen is van oude constructie niet veel zichtbaar. Vermoedelijk zijn enkele dragende muren op de begane grond nog wel oud, zoals de zijmuren van de oorspronkelijke diepe achterhuizen.

WAARDESTELLING

Het pand Oude Boteringstraat 53 heeft hoge monumentwaarde vanwege zijn grote stedenbouwkundige belang. De bebouwing heeft in de kern de karakteristieke structuur van een voorhuis, een onderkelderd achterhuis (achterkamer) en een niet onderkelderd tweede achterhuis bewaard. De bouwmassa van het voorhuis weerspiegelt in verbouwde vorm een laat-middeleeuws diephuis hetgeen vooral door een stukje steile kap duidelijk gezien kan worden. De achterhuizen zijn door latere verbouwingen slecht herkenbaar. De kern van deze bebouwingsstructuur heeft stedenbouwkundige waarde als onderdeel van een bouwblok met in aanleg laat-middeleeuwse percellering en bebouwing. In dit verband zijn ook de drup en een vroegere binnenplaats naast het achterhuis van belang.

De voorgevel heeft hoge monumentwaarde als eind-19de-eeuwse lijstgevel die goed in het straatbeeld past met een vrij gaaf bewaarde winkelpui uit 1928. De gevel heeft belangrijke evolutionaire waarden omdat er zich onder de pleistering vermoedelijk oudere bouwsubstantie bevindt.

De gepleisterde achtergevel heeft bouwhistorische waarde omdat deze vermoedelijk een 18de-eeuwse kern heeft en een 19de-eeuwse tweede verdieping.

Het casco heeft hoge monumentwaarde met name door de aanwezigheid van de oorspronkelijke balklaag boven de verdieping en een overblijfsel van een mogelijk 16de-eeuwse kap met eiken gebinten en sporen. Wanneer de zoldervloer een bakstenenvloer mocht zijn uit de 15de of 16de eeuw dan heeft dit hoge monumentwaarde. De oorspronkelijke zijmuren en de balklaag boven de begane grond zijn vermoedelijk nog aanwezig en hebben hoge monumentwaarde. In het achterhuis heeft het 16de- of vroeg-17de-eeuwse tongewelf positieve monumentwaarde evenals diverse zijmuren wanneer deze nog oud zijn.

Wat betreft het interieur hebben de 19de-eeuwse trap van de begane grond naar de eerste verdieping en de marmeren vloerplaten hoge monumentwaarde. De trap naar de tweede verdieping en enkele andere interieuronderdelen zoals twee schouwen en enkele deuren en geel gehoute kastdeuren met biezen ook positieve monumentwaarde. Ook de indeling van het voorhuis op de beide verdiepingen is voornamelijk 19de-eeuws en heeft positieve monumentwaarde.

AANBEVELINGEN

Bij eventuele verbouwingen moet het pand beslist nader onderzocht worden. De balklagen, de zijmuren en de kap alsmede de zijmuren en indelingsmuren van het achterhuis verdienen nadere ~~inspectie~~ **inspectie** moet, als daar mogelijkheid voor bestaat, het een en ander nader onderzocht worden in toekomstig bouwhistorisch onderzoek.

Uittreksel uit het bouwdoossier van de Dienst RO/EZ van de gemeente Groningen

Adres : **Oude Boteringstraat 53**
Bouwdoosnummer : B 122235
D.I.V. bezoek : 6 oktober 2004

1926

De stoep voor het pand wordt overgedragen aan de gemeente.

1928

Het gebouw bevat een woning met kantoorruimte. H. Legger krijgt een vergunning voor het wijzigen van de indeling, het verhogen van een gedeelte van het gebouw, het maken van een winkelpui in de voorgevel en het bestemmen en inrichten van het gebouw tot een woning met winkel en een woning met kantoorruimte. Het werk wordt nog hetzelfde jaar voltooid. Cor Laffra is de architect van het bouwplan.

1931

De N.V. Maatschappij van Levensverzekering "Vesta" krijgt een vergunning voor het plaatsen van lichtreclame tegen de voorgevel.

1944

Er wordt een bouwaanvraag ingediend voor gefigureerd glas t.b.v. een slaapkamerraam.

1945(?)

Het oorlogsschade rapport bedraagt f 274,- en bestaat voornamelijk uit glasschade.

1975

Uitzendbureau Evro krijgt een vergunning voor het plaatsen van een lichtreclame tegen de voorgevel.

1978

Evro Holland BV dient een bouwaanvraag in voor het vernieuwen van de winkelpui.

1984

J.G.R. Koster en V. Panella krijgen een vergunning voor het veranderen van de winkel tot horecagelegenheid. De bouwkosten bedragen f 2.700,-

H. Wierts